

nr 7/8 juli-/augustusnummer 2009

ADJIEDJ BAKAS
*“Een feminiene
bankwereld”*

EXTERNE OMGEVING

Groot is
gruwelijk 4

WET- EN REGELGEVING

Commissarissen
de klas weer in? 28

MVO

Toegang tot inter-
nationaal kapitaal
voor microkrediet 42

Adjiedj Bakas “Een feminiene bankwereld”

32

BEDRIJFSVOERING

Het ontwikkelings- stadium van compliance- management binnen banken en verzekeraars

Voor banken en verzekeraars betekent compliance de naleving van regels die opgelegd worden door de overheid en toezichthouders. In het kader van een onderzoek naar het ontwikkelingsstadium van compliance-management binnen de bank- en verzekeringssector in Nederland ontwikkelde ik een compliance-volwassenheidsmodel dat ik uittestte bij veertien banken en verzekeraars. De uitkomsten van dit onderzoek, dat ik in opdracht van Atos Consulting heb verricht, zijn uitgewerkt in dit artikel. **42**
S. (Samantha) Krishan

BEDRIJFSVOERING

Stress testen doe je zo

Nog nooit stond het testen van stress zo in de belangstelling als nu. De Amerikaanse toezichthouder en het economisch team van president Obama hebben een belangrijk deel van het herstelplan opgehangen aan de uitkomsten van de onlangs uitgevoerde stresstesten. Banken hebben vooropgelegde stresstesten uitgevoerd om te zien in welke mate ze verliezen in stresssituaties kunnen opvangen. Instellingen die de stresstesten niet doorstaan moeten meer kapitaal ophalen. Vergelijkbare stresstesten zullen op Europees niveau worden uitgevoerd. **46**
S. (Sidney) Leever en
M. (Mark) Vermeule

MVO

Toegang tot internationaal kapitaal voor microkrediet

Banken en institutionele beleggers hebben de deur opengezet voor de financiering van microkredietinstellingen. Op het eerste gezicht een prachtige belofte, maar specialisten waarschuwen: het gaat fout als de missie van microkrediet uit het oog wordt verloren. **53**
G. (Geert) Dekker

En verder

1 Goudvinger

7 Fiscale facetten

Mr. drs. P.J.M. (Paul) Bruin

19 ECB monitor

M.M.L. (Marloes) Foudraine

27 Gescand voor u

Drs. M. (Martijn) Verrijn Stuart

31 B&E websitesnieuws

41 FLAIRS 2009: de nieuwe formule van bankieren!

51 NIBE-SVV nieuws

55 Vijf vragen over de kredietcrisis

A. (Ashwin) Matabadal

56 Agenda

INTERVIEW ADJIEDJ BAKAS

Een feminiene bankwereld

Al twintig jaar is Adjiedj Bakas trendwatcher. Maar het publiek kreeg hem pas op het netvlies na zijn boek uit 2004: *Megatrends in Nederland*. Sindsdien kwam hij gemiddeld eens per jaar met een nieuwe publicatie. De verkoop stuwt hij op door zijn prikkelende visies en visioenen te verkondigen in meeslepende presentaties. Trendwatching is infotainment. Afgelopen voorjaar lanceerde hij *Beyond the crisis – The future of capitalism*. Over hoe de crisis de financiële wereld onomkeerbaar verandert.

Door Bert Bakker
Fotograaf Sander Foederer

Een entreehal waarvan de wanden gloeiend oranje rood gelakt zijn. Een ontvangstruimte waar bonte neogotische gipsbeelden van Maria en Jezus onbekommerd naast oosterse godheden staan opgesteld. In een nis staan met jugendstilmotieven gedecoreerde vazen; aan het roze plafond zijn Chinees- en Delftsblauwe borden gemonteerd, op de muren zit crocoprint-behang. Is dit de privékapel van een *fusion*-religieuze? Nee, dit is een kantoor; gewoon aan het Amsterdamse Sarphatipark. Maar wél dat van een waarzegger. Hier werkt trendwatcher Adjiedj Bakas die – toch verrassend – zegt niets met “hutspot- of andere goden” te hebben.

Eerder dan welke managementgoeroe ook, kwam Bakas afgelopen april uit met

een boek over de gevolgen van de crisis, getiteld *Beyond the crisis - The future of capitalism*. Voor de eerste oplage van deze alleen in het Engels verschenen kleurrijk geïllustreerde bundel liet de Amerikaanse uitgever liefst honderdduizend exemplaren drukken voor verspreiding over de hele wereld. Over enkele maanden komt het uit in het Chinees; andere talen volgen.

Bakas, 45 jaar, zoon van twee onderwijzers en kleinzoon van Indiase emigranten, werd geboren in Suriname waar hij tot en met zijn vwo-jaren woonde. Met zijn keurige grijze pak en lichtblauwe das lijkt hij zich volledig te conformeren aan de kledingcode van bankiers of effectenhandelaren – de beroepsgroep waarop hij zijn aandacht de laatste jaren richtte. Dat

hij de plotselinge wending in de tijdgeest desondanks goed aanvoelde, bewees de ruime aandacht die zijn boek intussen kreeg.

Oorlogsgoud

Al sinds 1989 is Bakas actief in de trendwatchingbranche die alleen al in Nederland zo'n veertig bureaus kent. Hij schrijft boeken, reist de halve wereld af om presentaties te houden en topbestuurders te adviseren. Hij daarbij geassisteerd door een klein team. Beter dan anderen begrijpt Bakas dat, om gehoord te worden in de kakofonie van nieuwsduiders en kolommenschrijvers, je je doelgroep zo nu en dan een beetje moet kietelen met pittige uitspraken. Hij heeft een talent om een zaal op de punt

van hun stoel te krijgen. Trendwatching is ook entertainment, of, zoals Bakas het zelf liever zegt: "infotainment". Zo poneerde hij eind mei tijdens een forum in Luxemburg met zeshonderd bankiers in de zaal dat, als *fall-out* van de bankencrisis, de dagen van het bankgeheim geteld zijn. En terwijl alom nog wordt aangenomen dat cash geld op den duur zal verdwijnen, voorspelt Bakas dat vermogende particulieren hun toevlucht juist weer zullen zoeken tot kluisen, om daarin pakken bankbiljetten en "oorlogsgoud" (hij bedoelt juwelen en dergelijke) op te bergen. Ook de anonieme rekeningen-opnummer komen terug. *En passant* stelde hij dat cokegebruik in de bancaire wereld heeft bijgedragen aan de cultuur van onverantwoord risico's nemen.

In die laatste observatie klinkt door hoe Bakas de bankwereld, terugblikkend, taxeert. De bankier van het slag dat de financiële markten opblies met ondoorzichtige beleggingsconstructies was een eendimensionale macho. Net zo goed als de aandeelhouder die hem opjoeg tot riskant gedrag. Figuren die zich met hun snelle auto's en strak gesneden maatpakken meer identificeerden met James Bond-achtige alleskunnners dan met de integere professionals die als goede huisvaders het geld van anderen beheren. Díe bankier raakt volgens Bakas de komende jaren "uit de mode". De branche wordt kleiner, soberder en gaat lagere winsten boeken; net als vóór de jaren tachtig. Als een rode draad loopt door *Beyond the crisis* het visioen van een financiële wereld waar feminiene, risicomijdende eigenschappen de overlevingskansen bepalen. Buiten de financiële branche komen nieuwe machospelers juist op.

“Grote Amerikaanse vermogensbeheerders vertellen mij off the record dat zij astrologen consulteren”

Opvallend aan Beyond the crisis is dat ook het boek zelf een feminiene geest ademt. Astrologie en Aziatisch geïnspireerde esoterie worden serieus behandeld. Totaal anders dan in de rationeel-zakelijke analyses van The Economist die bankiers gewend zijn. Schrikt dat de doelgroep niet af?

“Nou het klopt in zoverre dat boeken, ook de mijne, voornamelijk door vrouwen gekocht worden. Die geven het aan mannen cadeau. De doelgroep krijgt de boeken dus via intermediairs die ze hoog achten. Maar ik denk dat we ons vergissen in hoe invloedrijk bijvoorbeeld astrologie nú al is. Grote vermogensbeheerders, ondermeer enkelen binnen RBS, Merrill Lynch en JP Morgan, maar ook Arabische fondsbeheerders, vertelden mij off the record dat zij astrologen consulteren. Daar

komen ze nog niet mee naar buiten maar het is wel zo. Bloomberg, een grote partij in financiële informatievoorziening, signaleert dit ook. Ik ontmoette onlangs een financieel astroloog die me vertelde dat de ministers van Financiën van Zwitserland en Denemarken klant bij hem zijn. Ook families als Gandhi, Tata en Mittal consulteren financieel astrologen. Chinese en Indiase concerns hebben hun traditionele manieren om belangrijke beslissingen te nemen echt niet overboord gezet. Aankomende Chinese leiders worden geschoold in business en in taoïsme. En dat dus in een communistisch en officieel atheïstisch land.”

Maar je kunt je toch niet voorstellen dat nuchtere Hollandse zakenlui straks rekening houden met de stand van de sterren?

“Ha, dat dacht je! (stem slaat van enthousiasme over). In juni was ik bij Euronext in Amsterdam voor een bijeenkomst over financiële astrologie met mijn boek als vertrekpunt. De IR-managers in het publiek waardeerden het dat dit thema aangesneden werd. Astrologie is langzaam bezig om in het westen salonfähig te worden; ook als onderdeel van de aziatisering van de economische wereldorde. Zo bizar is het niet als je weet dat zonnevlekken invloed hebben op het weer en op oogsten over de hele wereld, en dus voedselprijzen. Je zou een beleggingsstrategie in food daarop kunnen aanpassen. Financiële astrologie is dus veel rationeler en minder zweefkezig dan je denkt!”

Emotie

Zit daar ook het idee achter dat de rationele benadering als methode om problemen op te lossen een illusie is?

“De herwaardering van intuïtie en gutfeeling die er aankomt, gaat samen met ratio. Laten we wel wezen: velen in de bankenbranche voelden op hun klompen aan dat de goochelarij van hun collega's niet klopte. In het zakenverkeer is het van oudsher geaccepteerd je buikgevoel te volgen. Net als elkaar business gunnen als er 'chemie' tussen twee mensen is. Economie viel altijd al samen met emotie. Het is typisch westers is om alles in modellen

voor risico-analyse te willen gieten.. In het taoïsme bestaat zoiets niet. Maar ook vertrouwen is toch vooral emotioneel? Hoezeer dat vertrouwen is geschaad, zie je aan het feit dat buiten de financiële sector mensen geen krijtstreeppakken meer willen dragen. Dat hoor ik van pakkenverkopers. De factor 'emotie' wordt door rationele denkers onderschat. Dat contant geld niet gaat verdwijnen is ook een kwestie van emotie. Nout Wellink van De Nederlandsche Bank, met wie ik hierover uitvoerig heb gepraat, onderkent die emotionele kracht van contant geld. Er is nu meer papiergeld in omloop dan ooit. Het rotsvaste geloof dat je de wereld in koele, mathematische modellen kunt vatten en daarmee ontwikkelingen kunt beheersen, wankelt.”

“Vrouwen zijn risicomijdender. Die eigenschap wordt nu weer gewaardeerd”

Dus worden die feminiene waarden belangrijker?

“In een deel van de economie wel, ja. Vrouwen zijn risicomijdender. Die eigenschap wordt nu weer gewaardeerd. Er bestaat in Engeland een autoschadeverzekeraar, *Sheila's Wheels*, die alleen vrouwen als klant accepteert. Vrouwen rijden voorzichtiger, veroorzaken minder schade en hoeven dus minder premie te betalen. Er komt een risicomijdende tijd aan in grote delen van de economie.”

Anderzijds: er zijn erg weinig vrouwelijke uitvinders en entrepreneurs. Risico's nemen hoort bij innoveren en ondernemen.

“Dat is waar. En in echt innovatieve sectoren, zoals bio- of nanotechnologie, blijven die mannelijke eigenschappen onmisbaar. Anders komen zaken niet van de grond. Overigens zie je vrouwelijke waarden ook dáár opkomen. *Storytelling* bijvoorbeeld. Een innovatief bedrijf als DSM leert dit zijn technen nu omdat de rest van de wereld moet snappen waar ze mee bezig zijn.”

Adjiedj Bakas TRENDWATCHER

Geboren 1963, Suriname. Vader en moeder van Indiase komaf waren beiden onderwijzer. Bakas volgde vwo in Paramaribo maar verhuisde in 1983 naar Nederland om aan de Universiteit Utrecht communicatie te studeren. Na afronding van deze studie werkte hij van 1987 tot 1989 bij de NOS. In 1989 opende hij zijn eigen communicatie- en trendwatchingbureau. Bakas werd voor een groter publiek bekend door zijn boek *Megatrends in Nederland* uit 2004. Titels die daarop volgden waren: *De toekomst van God*, *Leven zonder olie*, *Megatrends humor* en *Microtrends Nederland*. *Beyond the crisis* is Bakas' meest recente boek. In 2008 werd hij uitgeroepen tot "Trendwatcher van het Jaar". Adjiedj Bakas is een gepassioneerd kunstverzamelaar. Hij woont en werkt in Amsterdam, en is gehuwd.

Verrassende joint ventures

Typisch mannelijk was ook de neiging om steeds grotere financiële conglomeraten te bouwen. Is het einde van de wereldomspannende onderneming nabij?

"Ik voorspel een trend van *slowbalisation*: een tijdelijke vertraging van de globalisering. Sommige wereldwijde ondernemingen worden opgedeeld in kleinere units. In sommige economische sectoren geldt nu: *Small is the new Big*. Andere blijven juist groot. Globalisering stopt niet; er blijft een rol voor multinationals omdat die zorgen voor schaalvoordelen. En ze hebben de kracht om de introductie van nieuwe producten te versnellen. Dat voordeel willen we niet kwijt. In een verbrokkeling van de multinationals, zoals econoom Arnold Heertje die voorspelde, geloof ik niet. In *business-to-business* financiële dienstverlening staat het opereren op wereldschaal niet ter discussie. Wel voorzie ik dat er meer met het aannemer-onderaanname-model gewerkt zal worden. Op allerlei terreinen zullen verrassende joint ventures zien ontstaan tussen bedrijven uit heel verschillende sectoren."

"Traditionele banken kijken dus jaloers naar een Google, dat alles over gedrag en voorkeuren van de consument weet"

Zoals?

"Zoals een verzekeraar die een deal maakt met Playstation om zijn producten onder de aandacht van de jeugd te brengen. Paypal, met zijn internetbetaaldiensten, is een voorbeeld van een al bestaande hybride in financiële dienstverlening. Google, dat via G-mail ongelooflijk, werkelijk on-ge-lo-fe-lijk veel weet over het gedrag en de voorkeuren van zijn klanten, wil als bank actief te worden. Traditionele banken willen veel dichterbij hun klant komen te staan, beter snappen wat die klant wil. Ze kijken dus jaloers naar bedrijven als Google, of Apple met zijn slimme, gebruiksvriendelijke en gelinkt uitziende apparaatjes waarmee we binnenkort ook kunnen betalen. Google heeft in Nederland al

een bankvergunning aangevraagd – en gekregen. Zelf een bank optuigen ligt niet voor de hand, dus zullen ze joint ventures aangaan met partijen die sterk zijn in retailbanking. Zulke oplossingen moeten het wel worden want klassiek consumentenbankieren is niet rendabel. Dat kan alleen door die combinatie van kennis van de consument en een goedkope backoffice. Leaseplan begint nu met zijn nieuwe internet spaarbank. Geld ophalen lukt wel; het wegzetten is een stuk gecompliceerder. Het grote geld zit dus in het zakelijk bankieren."

In natura

Welke andere verrassende ontwikkelingen gaan we zien?

"Ik kan me voorstellen dat pensioenfondsen, zorgverzekeraars en woningbouwcorporaties gaan fuseren zodat je later een deel van je pensioen in cash en een deel in natura ontvangt. Bijvoorbeeld in de vorm van woon- en zorgdiensten. Als zorgverzekeraars zorginstellingen opkopen, kan dat helemaal aantrekkelijk worden. Dat soort allianties kunnen een serieuze concurrent worden voor de commerciële banken. Maar ook een retailgigant als Maxeda die al in creditcards zit,

kan aan consumentenbankieren gaan doen. Easyjet en Virgin doen het al. Met succes.”

“Aziaten denken: mooi zo; het westers systeem is ontploft. Nu kan niemand meer neerbuigend doen over onze stijl van zakendoen”

Door de crisis van de westerse banken voorziet u een grotere politiek-economische rol voor China. Hoe zit dat?

“Wat China – en eigenlijk heel Azië – helpt, is dat de redenen vervallen zijn om te geloven dat het Europees-Amerikaanse model, met vrije markten en democratie, superieur is. Aziaten denken: mooi zo; het systeem van die zelfingenomen westerlingen is in hun gezicht ontploft. Nu kan niemand meer neerbuigend doen over de Aziatische stijl van zakendoen. In China broeide onderhuids al veel langer een zeker revanchisme. In het boek *Unhappy China*, nu het best verkochte boek in China, lees je dat. Ik citeer er uit in *Beyond the crisis*. Ik zie de crisis van de westerse financiële markten als een volgende stap in de verschuiving van de zakelijke en politieke hegemonie van Amerika naar China.”

Maar wat moeten we ons bij zo'n verschuiving voorstellen?

“In de twintigste eeuw hebben de Amerikanen het Britse politiek-economische model overgenomen en verbeterd. De komende decennia zul je zien dat China het Amerikaanse model deels overneemt en aanpast. De Chinezen hebben nog geen zin om meteen ook de Amerikaanse de rol van wereldpolitieagent over te nemen, maar dat zal op zeker moment toch gebeuren. Kenmerkend voor de Chinese manier van beslissingen nemen, en wezenlijk anders dan de Amerikaanse, is dat men véél meer naar de lange termijn kijkt. Chinezen denken niet in kwartalen, maar in decennia. Kijk maar hoe ze in Afrika en Zuid-Amerika

zorgen dat ze in de toekomst toegang tot grondstoffen houden. Dat blinde vertrouwen in de zelfcorrigerende werking van de markt en van democratie, zo typerend voor Amerika, kennen de Chinezen niet.”

Blijvende staatsinvloed

Dus we gaan naar een wereld met sterkere, minder democratisch gecontroleerde overheden?

“Ja, de Chinezen hebben geen vertrouwen in democratie. In eigen land vrezen ze dat als miljoenen arme boeren stemrecht zouden krijgen, hun systeem ondermijnd zou raken; dat alles wat ze hebben opgebouwd teniet gedaan kan worden. Maar de trend waarin de centrale overheid een grotere rol opeist, voorzie ik ook in het Westen. Zo verwacht ik bijvoorbeeld dat de invloed van de staat op het bankwezen blijvend zal zijn.”

Heeft trendwatcher Bakas de huidige crisis eigenlijk voorzien?

“Haha! Nou, eerlijk gezegd: nee. Ik kan niet zeggen dat ik deze crisis zo gedetailleerd heb voorspeld. Ik heb er wel op gewezen dat de cultuur van snel-winst-pakken gevaarlijk was en niet vol te houden. Maar de schaal van deze crisis heeft ook mij verrast. Ik ben altijd erg geïnspireerd geweest door de theorie van de econoom Kondratieff over de langetermijn golfbewegingen in de economie die samenhangen met grote technische ontwikkelingen. Die impliceert dat we rond de jaren twintig en dertig van deze eeuw op een grote neergang moeten rekenen. Denkbaar is dus dat deze crisis toch overwaait en de echt grote klap nog moet komen.”

“Ik verwacht dat de terugval in de welvaart minder scherp zal zijn dan in de jaren dertig”

Zijn vergelijkingen met de crisis van de jaren dertig terecht?

“Bepaalde overeenkomsten dringen zich heel sterk op. Ook de crisis van de jaren dertig werd veroorzaakt door een crash van banken en beurzen, en zij volgde op een reeks van technische vernieuwingen die het dagelijks leven en werken indertijd sterk hebben beïnvloed: het ingeburgerd raken van de telefoon, de auto, de radio. Veranderingen met vergelijkbare impact hebben wij gezien met bijvoorbeeld de komst van het internet. Maar er zijn ook grote verschillen. Wij hebben nu veel grotere overheden dan toen. Die dempen het effect van stilvallende markten. Overheden gaan gewoon door met spenderen en salarissen betalen. De terugval in de welvaart zal, verwacht ik, daardoor minder scherp zijn. Maar het kan wel een paar jaar duren voordat het vertrouwen tussen banken is hersteld en de geleden verliezen verwerkt. Die herstelgrafiek zal niet V- maar W-vormig zijn. We zijn voorlopig nog niet uit de problemen.”

Een Grote Depressie à la jaren dertig, met hongerende Europeanen, voorziet u dus niet?

“Néééé, dat niet. Geen honger.”

Markt voor oorlog

En oorlog? De depressie was een voedingsbodem voor de Tweede Wereldoorlog.

“Er is ‘markt’ voor oorlog, om het zo te zeggen. Er zijn overal op de wereld brandhaardjes. En ook zijn er wereldwijd spanningen en welvaartsverschillen. Een groeiend probleem van overbevolking kan de roep om oorlog voeden. Maar je moet beseffen dat oorlogen ook door ‘ongelukjes’ veroorzaakt kunnen worden. De Eerste Wereldoorlog was daar een voorbeeld van. Die had ook níét kunnen uitbreken.”

Maar in de feminiene cultuur die u voorziet zullen botsingen misschien minder snel op te spits gedreven worden.

“Dat kan. Maar besef wel: mannen houden van oorlog en vrouwen houden van soldaten.”

Vragen van de lezer aan Adjiedj Bakas

1 **Moet de consumentenbescherming zover gaan dat we de klant eigenlijk ontmoedigen om nog zelf na te denken?**

Toelichting: Want als het goed gaat met zijn beleggingen dan is er niks aan de hand. En zit het tegen dan claimt de klant zijn verlies toch gewoon weer terug bij de aanbieder of bemiddelaar. Hij moet immers worden beschermd tegen zichzelf!

Beleggers zijn en blijven verantwoordelijk voor hun beleggingen en de rendementen daarop. En beleggers moeten zich realiseren dat megawinsten op beleggingen in de financiële sector de komende tijd niet meer zullen voorkomen. De branche wordt kleiner, de marges ook. Beleggers hebben financiële instellingen ook opgejaagd tot te grote risico's, en moeten zich nu opnieuw beraden op hun positie. Tegelijkertijd moeten beleggers wel goed voorgelicht worden. Lehman's Nederlandse dochter verkocht bijvoorbeeld voor 600 miljard euro slechte beleggingsproducten, met een toelichting van 600 pagina's en met een AAA-status, verleend door rating agencies, die buitenschot blijven. Niemand leest zo'n lange toelichting en als een product een AAA-status heeft, denk je als belegger dat het wel goed zit. Beleggers moeten dus minder vertrouwen op rating agencies.

2 **Kan een bankier ondernemer zijn of zijn er alleen ondernemende bankiers nodig. En is deze laatste categorie niet het gevaar van de sector?**

Vroeger had je bankiers die mede-eigenaar waren van de banken. In verschillende kleinere banken is dat nog steeds het geval. Als een bankier ook met zijn eigen geld onderneemt, is hij wat risicomijdender, lijkt me. Een bankier mag ondernemend zijn en mag bonussen krijgen bij topprestaties, mits een beetje redelijk en met oog voor korte en middellange termijndoelen.

3 **Kan het imago van het beroep van een bankier weer worden hersteld zodat een bankier weer een notabele is?**

Natuurlijk. Ik was onlangs in Oostenrijk, de Oostenrijkse wijnen zijn net weer uitgeroepen tot de beste ter wereld, na een dip die een aantal jaren geleden kwam door een wijn-schandaal. Ze zijn beter uit de crisis gekomen dan ze erin zijn gegaan. Dat kan ook met bankiers gebeuren. Maar dan moeten ze wel de juiste maatregelen treffen.

4 **Het beroep van Tussenpersonen/intermediairs trekt cowboys aan met uitstraling naar de totale beroepsgroep als het dan toch echt misgaat. Is dat wel te voorkomen? We hebben immers allemaal wat met geld en zeker als je werkzaam bent in het "geld". Je kunt er soms ook heel makkelijk heel veel geld verdienen.**

Ja, die verleiding is groot. Maar daarom moet je aan zelfreiniging doen en cowboys snel wegwerken.

5 **Hoe kijkt u aan tegen de toekomst van de universiteiten in Nederland. Qua organisatie, distributie en wijze van examineren.**

Onderwijs, goed onderwijs dus, vormt de belangrijkste pijler van de toekomstige economie. Als we de crisis goed willen doorkomen, betekent dat investeren in onderwijs. Dat moderne, toekomstige onderwijs op universiteiten en hogescholen, moet sterk gericht zijn op nieuwe technologie, nanotech, nieuwe energie, biotech etc. want die worden straks groot.

6a **Dhr. Bakas heeft als een van de verklaringen voor het ontstaan van de kredietcrisis, althans het risicovolle gedrag dat uiteindelijk tot de crisis leidde, het cocaïnegebruik van veel handelaren en hun bazen ("snelle jongens") genoemd. (ik hoop dat ik zijn bewering zo redelijk weergeef.)**

- Van welke drug verwacht hij een bijdrage aan het herstel?

Ik bedoelde dat er een jachtige cultuur ontstond, zonder ruimte voor reflectie, een soort eindspel, waar ook speed en coke een bijdrage leverden aan het verkeerd inschatten van risico's. Er komen meer designer drugs aan, die onze intelligentie scherpen en als we menselijke intelligentie koppelen aan de steeds geavanceerder wordende artificiële intelligentie, en de computernetwerken (Dot Cloud revolutie) kunnen we straks nog veel meer doen. Geloof me, het wordt een mooie tijd voor menselijk vernuft en innovatie.

6b **Dhr. Bakas zegt in dit verband (hoe komen we weer uit de crisis?) "We moeten fundamenteel veranderen, af van oude structuren en ook af van de olieafhankelijkheid."**

- Wat moet er dan fundamenteel veranderen, welke structuren bedoelt hij en wat heeft de afhankelijkheid van olie ermee te maken?

Tijdens een crisis kun je revolutionaire maatregelen nemen, die je niet neemt als het leven voortkabbelt. We hebben in de wereld gekke financieringssysteem. Zo geven we wereldwijd meer subsidie aan de visindustrie dan de visverkoop jaarlijks opbrengt. Dezelfde gekke dingen zien we in landbouw en energiebranches. Nu kunnen we dit soort zaken echt anders aanpakken. We kunnen nu een nieuwe energie-economie opstarten en financieren. Want als de wereldeconomie straks aantrekt, vliegende olieprijsen weer omhoog en dat kan in landen en bedrijven met een sterke olie-afhankelijkheid het economisch herstel vertragen of teniet doen. Nieuwe energie kan een belangrijke nieuwe economische pijler worden straks.